Cengiz Aytmatov

YILDIRIM SESLİ MANASÇI

•

ASKER ÇOCUĞU

•

BEYAZ YAĞMUR

Çeviren:
Refik Özdek

ÖTÜKEN

Cengiz Aytmatov; 1928 yılında Kırgızistan'ın başkenti Bişkek'e bağlı Talas Vadisi'nde yer alan Şeker Köyü'nde doğdu. Babası Törekul Aytmatov, annesi Nagima Hamzayevna Aytmatova'dır. Memur olan babası 1937 yılında Stalin'in temizlik harekâtında öldürülen kurbanlar arasındadır. Annesi çeşitli memuriyetlerde bulunmuş ve dört çocuğunu kendi başına büyütmek durumunda kalmıştır. İlkokula kendi köyünde giden Cengiz Aytmatov, babaannesi Ayıkman Hanım'dan dinlediği ninniler, masallar, ve efsanelerle yetişir.

İkinci Dünya savaşının yokluk yıllarını babasız geçiren Aytmatov, çocuk yaşından itibaren çalışmaya başlamıştır. Bu dönemde köy sovyeti kolhozu sekreteri ve vergi memuru olarak çalışır. 1946 yılında Kazakistan'ın Cambul şehrinde Veteriner Teknik Okulu'nda eğitim görmeye başlamıştır. Bu okul bitince, 1948'de Kırgızistan Tarım Enstitüsü'ne devam etmiştir. 1953 yılında buradan veteriner olarak mezun olur. Aytmatov'un ilk eseri, 1952 yılında *Pravda* gazetesinde yayınlanan *Gazeteci Cyuda*'dır. Bu hikâyeyi, 1957 yılında yayımlanan *Yüzyüze* takip eder. 1956-58 yılları arasında Moskova'da Gorki Edebiyat Enstitüsü'ne devam eden yazarın Cemile adlı hikâyesi 1958 yılında *Novy Mir* (Yeni Dünya) dergisinde yayınlanır. Bu eseri büyük ilgi görür. Aytmatov şöhreti, bu eserinin Fransız şair Louis Aragon tarafından Fransızca'ya tercüme edilmesi ve Avrupa'da yayımlanması ile yakalar. Aragon bu hikâyeye yazdığı önsözde Cemile hikâyesini "dünyanın en güzel aşk hikâyesi" olarak takdim etmiştir. Aytmatov, Cemile'nin yayımlandığı 1958 yılında Moskova Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'ne başlamıştır. Aynı yılın sonunda Kruşçev'in anti-Stalinist kampanyası sırasında Sovyet Komünist Partisi'ne ve Yazarlar Birliği'ne kabul edilir. Babası Stalin muhalifi olan Aytmatov'un partiye girmesi ve birliğe kabul edilmesi ancak siyasî şartların yumuşaması sayesinde gerçekleşmiştir. Hatta sırf babasının muhalifliği yüzünden öğrencilik yıllarında bursu kesilmiş, pek çok terslikler yaşamıştır. Değişen siyasî şartlarla birlikte Aytmatov hem Kırgız hem de Rus yazarlar arasında yerini pekiştirmiştir. Bu yıllarda *Literaturnyi Kırgızistan* dergisi editörlüğünü, sonra beş yıl boyunca *Pravda*'nın Orta Asya muhabirliğini yapmıştır. Aytmatov 1963 yılında, *İlk Öğretmen*, *Deve Gözü*, *Cemile* ve *Selvi Boylum Al Yazmalım* adlı hikâyelerinden oluşan *Steplerden ve Dağlardan Hikâyeler* adlı kitabıyla Lenin Edebiyat Ödülü'nü kazanmıştır. 1959-67 yılları arasında *Novy Mir*'in editörlüğünü yapmış ve 1968'de Büyük Sovyet Edebiyat Ödülü'nü kazanmıştır. Aynı yıl Kırgızistan'ın millî yazarı seçilmiştir. Cengiz Aytmatov'un edebî seyri bu yıllarda hikâyecilikten roman yazarlığına doğru kayar. İlk romanı olan *Toprak Ana* 1963'de neşredilir. Yine aynı yıl yayınlandığında büyük heyecan uyandıran *Elveda Gülsarı*'yı kaleme alan Aytmatov, daha sonraki yıllarda çeşitli yayın organlarında hikâyelerini yayınlatmaya devam eder. 1964'de yayınlanan *Kızıl Elma* ve 1969'da

yayınlanan *Oğulla Buluşma* hikâyelerinden sonra, yazar 1970'de edebiyat âleminde yankı bulan *Beyaz Gemi* romanını neşreder. Daha sonra 1972'de *Asker Çocuğu* hikâyesini, 1975'de Kazak yazar Kaltay Muhammedcanov'la birlikte *Fuji-Yama* adlı tiyatro eserini, 1976'da *Sultanmurat*, 1977'de *Deniz Kıyısında Koşan Ala Köpek* hikâyelerini neşreder. 1980 yılında kaleme aldığı *Gün Olur Asra Bedel* romanı yazarın edebiyat hayatının zirvelerinden birini teşkil eder.

Aytmatov, 1986 yılında neşredilen *Dişi Kurdun Rüyaları* isimli romanıyla, yazarlık seyrini mahalli olandan evrensel olana taşımıştır. Aytmatov 1990'da yayınlanan *Beyaz Yağmur* ve *Yıldırım Sesli Manascı* hikâyelerinden sonra, aynı yıl *Cengiz Han'a Küsen Bulut*'u yayınlar.

Aytmatov, başarılı bir edebiyatçı kimliğine sahip olmasının yanında, insan ilişkileri ve yüksek temsil kabiliyeti sayesinde Sovyet devletinden itibar görmüş, devletin çeşitli birimlerinde görev almıştır. 1978 tarihinde Yüksek Sovyet Prezidium'u tarafından Sosyalist İşçi Kahramanı olarak ödüllendirilir. 1983 yılında Büyük Sovyet Edebiyat Ödülü'nü ikinci kez kazanmıştır. Gorbaçov döneminde Sovyet Parlamentosu Kültür ve Ulusal Diller Komitesi Başkanlığı ve Sovyet Yazarlar Birliği Sekreterliği görevlerinde bulunmuştur. Sovyetler birliği dağılmadan önce Gorbaçov'un beş danışmanlarından biri olmuştur. Cengiz Aytmatov; edebi çalışmalarının dışında, 15 yıl Avrupa'da SSCB ve bilahare Kırgızistan'ın büyükelçiliğini yapmıştır. Avrupa Birliği, NATO, UNESCO ve Benelüks ülkelerinde görev yapmıştır.

Aytmatov, *Gün Olur Asra Bedel* romanının sinemaya uyarlanma çalışmalarının devam ettiği Tataristan'daki Kazan şehrinde rahatsızlanmış ve hastaneye kaldırıldığı Almanya'nın Nürnberg şehrinde 9 Haziran 2008 tarihinde vefat etmiştir.

Ötüken Neşriyat tarafından yayınlanan eserleri:

- Beyaz Gemi (Roman)
- Cemile - Sultan Murat (Hikâyeler)
- Cengiz Han'a Küsen Bulut (Roman)
- Dişi Kurdun Rüyaları (Roman)
- Elveda Gülsarı (Roman)
- Gün Olur Asra Bedel (Roman)
- Kızıl Elma - Oğulla Buluşma - Beyaz Yağmur - Asker Çocuğu - Deve Gözü (Hikâyeler)
- Toprak Ana (Roman)
- Yıldırım Sesli Manascı - Yüzyüze - Deniz Kıyısında Koşan Ala Köpek (Hikâyeler)

İÇİNDEKİLER

YILDIRIM SESLİ MANASÇI/ 9

ASKER ÇOCUĞU/ 31

BEYAZ YAĞMUR/ 43

YILDIRIM SESLİ MANASÇI

Bu Koşucu, kovalayıcı köpekler, nedendir bilinmez, en çok yol hazırlığını severler. Bundan daha çok sevdikleri hiçbir şey yoktur. Atlılar avul (köy) kapılarında toplanmayagörsün, hemen koşup gelirler. O hay-huy, o kargaşa içinde kafileye katılırlar. Sonra, istediğiniz kadar kovun, azarlayın, uzaklaştıramazsınız onları. İyice korkutsanız bile peşinizden gelmek için inat ederler. Tuhaf hayvanlar... Onları yalnız geniş alanlar, alabildiğine uzanan kırlar, ovalar ilgilendirir. Kalabalığı, kargaşayı, gürültüyü de çok severler. Herhalde bunun için 'kovalayıcı köpekler' demişler onlara.

Eleman, kendi köpeği Uçar'ın peşinden göl kıyısına kadar gelmişti. Şimdi orada, kurbanlık boğayı kesen ağabeyi Turman'a yardım ediyor, kadınlardan ve ihtiyar erkeklerden oluşan bir cenaze alayı da onları bekliyordu. Uçar, işte bu fırsattan yararlanıp ondan uzaklaşmış, kalabalığın arasına karışmıştı. Telaşlı, sabırsız, heyecanlıydı. Yeri koklaya koklaya çalılar arasında dolaşıyor, göl kenarında deli gibi koşuyor, sonra kafilenin etrafında dört dönerek havlıyordu: Bir an önce yürüyüşe geçsindi insanlar.

Eleman durmadan Uçar'ı çağırıyor, onu yanında tutmak istiyordu ama, boşuna. Ne de olsa bir köpekti o. Ava gidilmediğini, büyük bir üzüntü içinde olan bu insanların,

Almaş'ın kardeşi olan ve henüz onyedi yaşında iken ansızın ölümü tadan bir genç kızın cenaze törenine katılmak için başka bir köye gittiklerini nereden bilecekti? Kısraklara ve öküzlere binmiş insanların arasında, ya da çevrede, at koşturan çevik hareketli tek bir ciğit (yiğit) bulunmadığını da farkedemiyordu.

O gün, Isık-Göl Kırgızları arasında eli silah tutan herkesin, en iyi atların, uzakta, dağların ardında olduklarını nereden bilecekti Uçar? Eli silah tutanlar, yürüyerek üç günde varılan Talçuy vadisinde idiler ve orada yurtlarına saldıran Oyrat-Çungurları ile savaşıyorlardı. Savaş başlayalı beş gün olmuştu ve bu süre içinde hiçbir haber alamamışlardı onlardan.

Budala koca köpek! Bütün bir milletin kaderi, geleceği sözkonusu iken ava çıkmayı kim düşünür?

İnsanların uğradığı felâketler, savaşlar, ayrılıklar, yas ya da üzüntüler köpeğin umurunda değildi doğrusu. Onu yalnız av ilgilendiriyordu. İnsanlar atlarına binip, kendisi gibi hırsla ve hiç yorulmadan, tilkileri, tavşanları kovaladıkları zaman onlarla beraber olmalıydı. Ve işte bu olayı, bu işi paylaşırdı onlarla.

Uçar'ı tutmak ne mümkün! Sabırsızlanıyor, havlayarak ileri atılıyor, sonra dönüp kafilenin çevresinde dolanıyor, ürüyerek ayaklarına sürtünüyordu. Ara sıra da durup yalvaran gözlerle bakıyordu onlara. Kafileyi bir an önce harekete geçirmek için her şeyi yapıyordu. O, rüzgâr gibi uçarken, atlar dörtnala peşinden gelmeli, biniciler atları mahmuzlamalı, üzengiler üzerinde durup naralar atmalı, o hızla giderken rüzgâr kulaklarında uğuldamalı, ortalık iyice karışmalıydı.

Ama hayır, öyle olmuyordu! Bu suskun, bitkin ihtiyarlar onu farketmiyorlardı bile. Bunlar, aşiret töresine uya-

rak, üzüntüden yıkılmış bir durumda olan Senirbay'ın gelini Almaş'ın başından ayrılmıyorlardı. Sonunda her şeye rağmen yola koyulmuşlardı ama, bu yalnız Senirbay ailesine yeni gelin gelen Almaş'ın hatırı için değildi. Şimdi Talçuy'da savaşan Almaş'ın kocası Koyçuman'a, özellikle de baba Senirbay'a olan saygılarından dolayı gidiyorlardı. Senirbay ünlü bir yurt ustası, yani çadır-ev yapımcısı idi. Küçük Bozoy aşiretinin bir gururu, bir övüncü idi o.

Senirbay üç günden beri evinde kalp rahatsızlığından yatıyordu. Yatağa düşeli üç gün olmuştu ama bu hastalık uzun süredir ara sıra yokluyordu onu. Yeni akrabaları, gelininin kız kardeşi olan onyedi yaşındaki Ülken'in, beklenmedik bir anda ve güpegündüz öldüğünü haber verdikleri zaman, cenaze törenine katılmak için hazırlıklara başladı. Örf ve âdetlere göre, hasta da olsa bu görevi yerine getirmeliydi.

Senirbay kalkıp kürkünü giymiş, avluda eyerlenmiş olarak kendisini bekleyen atına binmek için evden çıkmıştı. Oğulları Turman ve Eleman da yanında idiler, binmesine yardım edeceklerdi. Ama, kapı önünde adımını atar atmaz ellerini kalbinin üzerine götürdü, acılar içinde sendeleyerek atın yelesini güçlükle tutabildi ve üzengiye ayağını koyamadı. Ayakları üzerinde duramıyordu çünkü.

Karısı Kertolgo-Zayıp böyle durumlarla daha önce de karşılaşmıştı. Hemen duruma elkoydu. Şartlar gerektirince kararlılıkla hareket etmesini bilirdi. Çocukların da yardımıyla Senirbay'ı eve soktu, elbisesini çıkardı ve hiç vakit kaybetmeden yatağına yatırdı. Sonra da şöyle dedi kocasına:

"Beğ, akrabaların cenazesine gidemeyecek kadar hasta olduğun için Tanrı seni bağışlayacaktır. Bırak senin yerine

ben gideyim. Senden sonra ailenin aksakalı[1] benim. Bozoy aşiretinin büyük anası ben olacağım. Aşiretimizi cenaze törenine ben götürsem, oğlunun kaynatası ve kaynanası seni suçlamazlar.

"Hem sonra, Talçuy'da olup bitenlerden kimse bir haber alamazken seni suçlamayı kim düşünecek? Oğullarımızın ne halde bulunduklarına, yendiklerine ya da yenildiklerine dair hiçbir haber alamazken seni kim suçlayacak? Hiç haber alamıyoruz ve herkes merak içinde, kaygılar içinde.

"Her şeyden önce sen sağlığın için dua et, uzaklarda, o kanlı savaşta bulunan oğullarımızı düşün. Kendine iyi bak. Sen Bozoy aşireti için çok değerlisin. Benim için daha da değerlisin. Çocuklarımın atası olan sen, bu dünyada her şeyden daha değerlisin benim için. Bu üzücü görevi, bırak da senin yerine ben yapayım. Sen hiç kımıldamadan yat. Hepimiz gideceğiz, ama Eleman'ı seninle bırakacağım."

Böyle konuştu Kertolgo-Zayıp. Benzi iyice solmuş, alnından soğuk terler akan Senirbay, zayıf bir sesle cevap verdi:

"Haklısın, çocuklarımın anası. Ben gidemiyorsam sen git. Bütün Bozoyları topla da git. Almaş, ailesinin yanına tek başına varmasın. Tâ uzaktan ağıt okumaya başlayın. Ölü için ağladığınızı çevredeki herkes duysun. Savaşta olduğu için bulunamayan Koyçuman'ın ve hasta olduğum için katılamayan benim yokluğumuzu belli etmeyecek kadar yüksek sesle ağlayın. Herkes bilsin ki, savaş kapımızı çalmış olsa bile, biz insan olarak var oldukça, ölülerimizi gömmekten ve onlara ağlamaktan asla geri kalmayız."

---

[*] *Aksakal*: Ak sakallı ihtiyar. Kabilenin, köyün, ya da evin en yaşlısı, reisi.

Aşiretin ihtiyar erkekleri, kadınları ve çocukları yola koyuldular. Hepsinin içini aynı soru, aynı sıkıntı kemiriyordu: Oyrat-Çungarları ile yapılan savaş nasıl bitecekti?

O acılı anlarda, kendi kendilerine, yüksek sesle ya da içlerinden, aynı soruyu soruyorlardı:

"Ne oluyor? Talçuy vadisinde durum ne? Niçin hiçbir haber alamadık? Niçin kimse bir şey bilmiyor?"

Cenaze törenine aşiretin şerefi için, töreye uymak için gidiyorlardı. Ama yine de çok ciddi idiler ve en sıkıcı, en karanlık kaygılarla dolu idi yürekleri.

*

* *

Eleman, köpeği Uçar'ı güçlükle yakaladı. Yakaladıktan sonra da bel kayışını çıkarıp hayvanın boynuna geçirmek zorunda kaldı. Ancak öyle engel olabilirdi cenaze alayı ile gitmesine. Köpek, bağlı olduğu halde alayın peşinden gitmeye, Eleman'ın elinden kurtulmaya çalışıyordu. Eleman onu bırakamazdı. Çünkü, öbür köyün köpekleri yabancı bir köpeği bölgelerine sokmaz, öldüresiye ısırırlardı.

Köpeği bağladığı kayışı sıkı sıkı tutan Eleman olduğu yerde durdu. Ne yapacağını, gidenlere ne söyleyeceğini bilemiyordu. Onlara "güle güle" diyemezdi ki. Öylece dururken, annesi, bindiği atın gemini çekti ve arkasına bakarak seslendi:.

"Orada öyle dikilip durma, koş eve git. Babana iyi bak. Başından ayrılma. Duyuyor musun beni?"

Eleman 'evet' anlamında başını salladı. Elbette söylenenleri yapacaktı. Annesine, onun ihtiyarlamış, kırışmaya başlamış yorgun yüzüne baktı. Hiç öyle görmemişti annesini. Tenbihlerini dinlerken düşünüyor ve içinden konuşuyordu: Git, madem ki kader böyle istiyor, git! Bizi merak